

szektorról való gondolkodás egészére. Közvetlen hatása, hogy a minőségre fokozott figyelem irányul (a tömegessé, már-már általánossá válás elszűrítő következményeinek kivédése gyakorlati szinten is napirendre kerül). A sokféleség elfogadása, a kiválóság és a differenciálódás mérése sok elméleti és módszertani problémát vet fel, de az arról szóló viták közelebb visznek a felsőoktatásban történtek szubsztantívabb megközelítéséhez. A nemzetközi megmértetés előtérbe kerülése hozzájárul a reálfolyamatok, a globalizálódás tényének elfogadásához. A mindent átható verseny tudomásul vétele egyúttal kiváltja az ellensúlyok keresését. A legtöbbet használt fogalom a felelősség (a társadalom felelőssége a felsőoktatás iránt, a felsőoktatás társadalmi felelőssége, egészen az emberiség alapproblémáinak megoldásáig). Ebben a játszmában Európa fontos szerepet tölthet be. A felsőoktatási intézmények közötti verseny és kooperáció együttes érvényesítése európai kísérlet, és Európában van leginkább esély arra, hogy a különböző kultúrák találkozzanak és kölcsönösen megértsék egymást.

## Irodalom

- Berlin Principles on Ranking of Higher Education Institutions*  
[http://www.chc.de/downloads/Berlin\\_Principles\\_IREG\\_534.pdf](http://www.chc.de/downloads/Berlin_Principles_IREG_534.pdf) (letöltve: 2009. november 1.)
- Bucharest Message to the 2009 World Conference on Higher Education – Experiences and Recommendations from the European Region*  
<http://www.cepes.ro/forum/pdf/Bucharest%20Message.pdf> (letöltve: 2009. október 30.)
- Hrubos Ildikó (2009): A sokféleség értelmezése és mérése. *Educatio*, XVIII. évf. 1. sz. pp. 18-31.
- Sadlak, Jan – Cai, Liu Nian (eds.) (2007): *The World-Class University and Ranking: Aiming Beyond Status*. Cluj University Press
- Jónasson, Jón Torfi (2008) *Inventing Tomorrow's University. Who is to take the Lead? An Essay of the Magna Charta Universitatum*. Bononia Press
- UNESCO forum. <http://www.cepes.ro/Forum> (letöltve: 2009. november 1.)
- World Declaration on Higher Education for the Twenty-first Century: Vision and Action* (1998) World Conference on Higher Education, Paris, UNESCO  
[http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration\\_eng.htm](http://www.unesco.org/education/educprog/wche/declaration_eng.htm) (letöltve: 2009. október 30.)

## Jegyzetek

- <sup>1</sup> A tanulmány megjelenik a Budapesti Corvinus Egyetem – Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Füzetek II. 2009-ben
- <sup>2</sup> First International Conference on World-Class Universities
- <sup>3</sup> Erről bővebben lásd Hrubos 2009
- <sup>4</sup> Observatory for Fundamental University Values and Rights. Az európai egyetemi vezetők (léköszönt vezetők) álló, választott testület munkáját az az elv vezérli, hogy miután a Magna Chartát aláíró rektorok ünnepélyes fogadalmat tettek, követni fogják, az általuk vezetett intézményben betartatják az abban foglaltakat, az aláírók közössége ellenőrizheti tevékenységüket. Az esetleges negatív ítéleteknek kizárólag erkölcsi következményei vannak.
- <sup>6</sup> Az Európai Régió értelmezése: Európa, Észak-Amerika és Izrael. (UNESCO forum 2009)

## A hallgatói kreativitás szerepe a felsőoktatásban

Az oktatás és a kreativitás összekapcsolásának aktualitását többek között „A kreativitás és innováció éve 2009” adja, továbbá a bolognai folyamat során létrehozott BA szakok működésének monitorozása. A tehetség gondozás a felsőoktatásban, szintén megfogalmazott kormányzati kívánalom, amelynek jelentősége az előírásoktól függetlenül is adott kötelesség, az oktatás egyik szerepe ez. Mi lenne erre alkalmasabb terep a társadalomban, mint az oktatás? Különösen igaz ez a felsőoktatásra.

A felsőoktatásba a tudományos tehetség kibontakoztatásának van kitüntetett szerepe, de nem szabad elfelejteni, hogy a különböző képességek egymással kapcsolatban állnak, azaz a tehetség más képességfajtákkal együtt is megjelenhet. Ezek egymást támogatják az egyén alkotóképességének kibontakozásában, de időben, az egyén életszakaszainak különböző pontjain is megjelenhetnek. A kutatók általában négy képesség-csoportot különítenek el: intellektuális, művészi, pszicho-motoros (kézügyesség, sport, tánc) és szociális képességet, amikor valaki jól küszöri magát a társas viszonyok rendszerében, hatékonyan tud cselekedni, kommunikálni stb. A kutatók nagy része megegyezik abban is, hogy a tehetségnek három összetevője van: a már említett átlag feletti képességek, a kreativitás és a feladatalkötelezettség, vagy motiváló tényezők. Ez a Renzulli-modell, kisebb kiegészítésekkel (főként a környezeti tényezők vonatkozásában), általánosan elfogadottnak mondható (Herskovits és Gefferth 1996: 23-27). A modell második elemét, a kreativitást szeretném előadásom középpontjába állítani, aminek fejlesztése olyan képességeket is előhívhat, amelyek meglepte eddig nem volt nyilvánvaló.

A fejlődépszichológia szerint, tehetség nemcsak az, amivel születünk, hanem egész életünk során fejlődik, újabb és újabb ágakat hoz, ahogy készségeink alakulnak, gyarapodnak. Ez a fejlődés nem független a környezettől és a kulturális elvárásoktól. Csíkszentmihályi és Robinson szerint, a tehetség négyféle idővonal mentén alakul. Az első az a vonal, amelyet az egyén élete során változó feladatai jelölnek ki, a másodikat a kognitív fejlődés, a harmadik az egyes adott területein történő előrehaladása (a készség kifejlődése), a negyedik a társadalmi szerkezetben történő elhelyezkedés adta lehetőségek függvényében alakul (Sternberg és Davidson 1999: 38). A tehetséges egyének egy vagy több tárgykörben is kiváló teljesítményt nyújthatnak, mert a tehetségek összekapcsolódnak. Pl. az intellektuális képességekhez, ha szociális tehetség is társul, viszonylag jó karrier lehetőségek várnak az egyénre, de a szociális képesség kialakulhat az élettörténet során adódó, nehéz döntéseket igénylő feladatok során is. Az intellektuális képességek művészi képességekkel történő társulására

pl. a matematikusok és a zene viszonya, szinte már közhelyszerű példa. Saját tapasztalatom szerint, a jó intellektuális képességű hallgatók gyakran valamilyen művészeti ágban is otthonosan mozognak. A tehetség azonosítása ugyanakkor nem könnyű feladat. Ha, a tehetség nem kirobbanó, és nincsenek egészen nyilvánvaló jelei, általában a kreativitás, illetve az ehhez kapcsolódó személyiségjegyek felismerése segítheti az eligazodást. Amikor a kreativitást emlegetjük nem feltétlenül ugyanazt értjük alatta.

A kreativitás legegyszerűbben alkotóképességét jelent, de még sem ilyen egyszerű a definiálása, mert a fogalom terjedelme ennél szélesebb. Meghatározható a létrejött produktummal, s valóban joggal mondhatjuk kreatívnek azt, aki önálló, eredeti tárgyakat, dolgokat hoz létre. Meghatározhatjuk a kreativitást magával a kreativitás folyamatával, e folyamat mozzanataival. E folyamat végterméke nem lesz mindig egy, vagy több olyan konkrét tárgy, amely esztétikai, logikai, funkcionális vagy bármely más szempont alapján pontosan, egzakt módon elbírálnak, leírható. Esetleg, alig lesz nyomon követhető, azaz csak hosszú távon hat majd, vagy mások cselekedeteiben fog realizálódni. A jó tanárok kreativitása is gyakorta ilyen. A kreativitás körébe tartozik az is, amikor valaki a mások által szervezett, vezetett kreatív folyamatokba kapcsolódik be, de ott felhasználva saját képességét, eredeti, ötletes, rugalmas módon tud abban részt venni.

Az egyetemi hallgatóktól a felsőoktatás elsősorban intellektuális képességeik gyakorlását várja el. A kiemelkedő képességű hallgatók számára a különböző szakkollégiumok és a tudományos diákköri munka, valamint külföldi ösztöndíj lehetőségek biztosítják intellektuális képességeik továbbfejlesztését. Gyakran a tanszékek konferenciákon és saját folyóiratukban (ilyen a Szociológia Tanszék is) biztosítanak hallgatóik számára megnyilatkozási, publikációs lehetőséget. A tanszéki kutatásokba történő bekapcsolódás szintén az intellektuális tehetség megmutatkozásának egy formája, különösen így volt ez az osztatlan képzésben. A bolognai programhoz történt csatlakozás következtében átformált képzési programok BA szakos diákjai esetében prioritása a gyakorlati képzésnek és nem az elméleti-kutatói elmélyülésnek van. A hallgatók épphogy megszerzik azokat az ismereteket, amelyek a szakmai minimumhoz szükségesek, majd ezt a féléves terepgyakorlat során megpróbálják alkalmazni. A BA képzések nem teszik képessé a hallgatókat kutató munkára, erre csak a mester szakokon nyílik lehetőség. A mesterszakos képzésben résztvevő hallgatók egy része azonban olyan BA szakról érkezik, ahol a megszerzett ismeretek csak bizonyos hányada illeszkedik az éppen hallgatott aktuális mesterszakhoz. A mesterszakos hallgatóknak csak az a része lesz képes a tanszéki kutatásokban érdemben részt venni, aki az adott szak BA képzésében vett részt, így tudása, szakmai ismeretei elegendők hozzá.

A másik probléma a tanszéki kutatások szűkülésének kérdése. A növekvő oktatási terhek mellett, a kutatási források a bölcsész- és társadalomtudományi szakok esetében szűkülnek. A hazai kutatási források nagy része Uniós forrás,

amelyek kemény feltételrendszere a bölcsész- és társadalomtudományok esetében csak közvetett módon teszi lehetővé a részvételt. Mit értek ez alatt?

A kutatás-fejlesztés gazdasági és politikai prioritás az Európai Unióban. Az EKT (Európai Kutatási Térség) létrehozása a kohéziós politikát szolgálja, s ennek kiemelt része a kutatások támogatása. 2007-2013-ig terjedő időszakra a strukturális alapok mintegy 25%-a az innovációra és a kutatásokra fordítódik, összességében 86 milliárd euro. Magyarország számára rendkívül fontos, hogy Budapestten hozzák létre Európai Innovációs és Technológiai Intézetet, melynek célja a kutatás, az oktatás és az innováció összekapcsolása. A kutatóintézetek, a vállalatok és a felsőoktatás képviselői, egyaránt részt vesznek a munkában, melynek célja a három szektor összekapcsolása. (A PTE által tervezett Science Building is ebbe a folyamatba tartozik, melynek legfontosabb feladata a tudomány és az innováció összekapcsolása, 6,5 milliárd euro Uniós támogatásból és egy milliárd euro saját erőből épül.) A megindult folyamat keretében ajánlást és gyakorlati útmutatót fogadtak el az egyetemek és más állami kutatóhelyeknek a szellemi tulajdon tudásátadás során történő kezeléséről, továbbá az állami kutatási programok közös tervezéséről. (Európa Szerver)

Az egyetemekre elsősorban az oktatás és a kutatás mind szorosabb összekapcsolása vár mint feladat, azzal a kiegészítéssel, hogy a jogszabályi keretek megengedte határok között lehetőleg legyenek tekintettel a gazdasági szféra szakember igényeire. Ebben a folyamatban azok az egyetemek, s ezeken belül karok indulnak nagyobb sikerrel, ahol az innováció a kutatással hatékonyabban összekapcsolható, ezek a természettudományi, műszaki, orvostudományi és gazdasági képzések. A bölcsész- és társadalomtudományi karok hátránnyal indulnak ebben a versenyben, az oktatott diszciplínák tudáskészletének természete miatt. Ugyanakkor, a humántudományok által művelt területek, beleértve a különböző művészeti karok által nyújtott tudást is, rendkívül fontosak a fenti szempontoknak megfelelően is, ha kreativitásra és innovációra képezik a hallgatókat.

A művészeti képzések kapcsolata a kreativitással és az innovációval evidens, s ennek megfelelően az Európai Parlament állásfoglalásában (2008) ezeket ki is emeli. Az Európa Parlament kulturális iparról szóló állásfoglalása lefekteti azokat az alapelveket, amelyekben az unió gondolkodik. Az állásfoglalás 2. oldalán a C pontban megfogalmazott kulturális ipar definíció szerint magába foglalja a hagyományos művészeti ágakat (zene, film stb.), és a nem hagyományos kreatív iparágakat, mint a média, a divat, a turizmus, informatika. A 3. oldal M pontja hangsúlyozza, hogy „a kulturális ágazat produktív és kreatív kapacitásainak megerősítéséhez a kultúrát szorosan össze kell kapcsolni az oktatással és a képzéssel.” (Európa Parlament állásfoglalása 2008)

A fentiekből látható, hogy a kutatás-oktatás-innovációs tengely mentén a bölcsész- és társadalomtudományok a legkevésbé támogatottak, mivel ezekben a diszciplínákban kicsi az esélye a kulturális iparhoz sorolt szellemi termékek előállításának, azaz „gazdasági jellegű többletértéket” ezek a tudományok nem

adnak hozzá az előállított termékhez. Ezeknek a tudományoknak a hátránya elsősorban a kutatási támogatásokban látszik majd meg. A társadalom- és bölcsész tudományok ezért külön hangsúlyt kell, hogy fektessenek a hallgatóik képzése során a kreatív képességek fejlesztésére, mind a Bachelor, mind a Master szakokon. Erre nem csak azért van szükség, hogy hallgatóik létszámát emeljék, hanem azért is, hogy ezek a képzések jól összeilleszthetők legyenek, akár alap-, akár mesterszakként más, innovatívként elfogadott képzésekkel. Az innovációs fejlesztésekbe történő más bekapcsolódási lehetőséget nem látok, hacsak nem magának a folyamatnak az elemzését, monitorozását, amely szintén nem idegen a Tanszékünkön oktatott diszciplínák természetétől.

A társadalomtudományi szakok – és itt már beszéljünk inkább a saját szakjainkról –, a mesterképzésben sem lezártak, sőt kifejezetten nyitottak más BA szakon végzettek felé. Elsősorban a társadalomtudományi, de bölcsészettudományi, sőt pl. az idegenforgalmi BA-t végzettek felé is. Ez a nyitottság helyes, de még fokozható, s talán éppen a művészeti alapképzést végzettek felé. A társadalom- és bölcsészettudományi szakok humántudományokban jártas, a hagyományos európai műveltség, kultúra elméleti ismereteiben képzett hallgatókat bocsátanak ki, akik rendelkeznek azzal a képességgel és műveltségi irányítással, amivel el tudnak igazodni a kulturális élet szinte minden ágában. Érdeklődésük, nyitottságuk, kíváncsiságuk a világ eddig meg nem ismert dolgai iránt fokozódhat a képzés során. Elvileg semmi akadálya nincs annak, hogy kiművelt, alkotóemberként kerüljenek ki a felsőoktatásból. A szociológia és a társadalomtudományi BA szakok szerteágazó ismeretanyaga elősegíti – megfelelő motiváltság esetén –, hogy a hallgató innovatív szakemberré váljon, bárhol is helyezkedik el. Bár a BA képzés egyetlen diszciplínában sem teszi lehetővé a szakma teljes elsajátítását – ez a hátránya –, de az átadott ismeretanyag természete olyan, hogy elég széles mozgásteret biztosít a végzett hallgatóknak. Ez a szociológiát és a tanrendet dicséri, nem magát a bolognai rendszert. A bolognai képzésnek, ha van előnye, az nem más, mint az, hogy lehetővé teszi a más szakmák felé történő továbblépést, illetve több képzés abszolválását különféle szinteken. A hallgató választási lehetősége nagyobb, s ez mindenképpen előny.

A kreativitás támogatása tehát megtörténik, mind a magyar kormányzat, mind az uniós politika részéről, de a források pályázatokhoz kötöttek, azokon keresztül szabályozzák a kutatási irányokat. A fentiekben láthattuk, hogy az Unió és a kutatásfejlesztés hazai politikája a kreativitást elsősorban az új szellemi termék értelemben használja, ráadásul ezeknek a termékeknek gazdasági értelemben is innovatívnak kell minősülnie. Kérdés, hogy a jogszabályi keretek között milyen lehetőségei vannak az egyetemeknek, ezen belül is a társadalomtudományi szakoknak arra, hogy magukat „kreatívként” aposztrofálják? Valószínűleg nincs más lehetőségük, mint saját diákjaik – épp a gyakorlati elvárások miatt – kreatív készségeit fejleszteni, függetlenül attól, hogy ezt maga a képzés mennyire teszi lehetővé, vagy az ezzel kapcsolatos központi elvárás valós-e. Ehhez persze maguknak az oktatóknak a kreativitását is fejleszteni kell, mert

csak a kreatív oktatók alkalmasak a hallgatók ez irányú képességeinek fejlesztésére.

Az emberek általában valamilyen szintű kreativitással születnek. Azonban, mint láttuk, ahogy a tehetség sem azonos a születéskor adottal, a kreativitás is fejleszthető. A tapasztalatok azt mutatják, hogy ezen az iskola gyakran inkább csak ront, azaz feláldozza a világról szóló elfogadott ismeretek átadásának és számonkérésének az oltárán. Az iskolai oktatás negatívuma – mint azt tudjuk –, hogy feladatmegoldási-rendszere alapvetően diszkurzív, így háttérbe szorítja az intuitív módszereket. A jelenségeket változatlan alaptermészetűeknek mutatják be, a törvényszerűségek feltárása a cél, a jelenségek dinamikája, változékonysága gyakran még az érzékeltetés szintjén sem jelenik meg a tananyagokban. Elmondok egy példát arra, hogy az iskola már egészen kis korban, hogy teszi tönkre a kreativitást. Egy kislány bekerül az iskolába, és nagyon megszereti a tanító nénit. Rajzol neki egy rajzot, amin két zöld nap süt a tanító nénire. Azért kettő, mert nagyon szereti a tanító nénit. Az iskolában hamar helyreigazítják, mert a napot sárgának ábrázoljuk, és csak egy van belőle. Többet nem rajzol ilyet, hanem igyekszik alkalmazkodni az elvárásokhoz. Egyébként nem csak az iskolában van ez így, hanem a mindennapi életben is az emberek szeretnek az úgynevezett realitásokhoz alkalmazkodni, mások elvárásainak megfelelni, mert a spontaneitás vagy bármilyen extrémítás ahhoz vezethet, hogy az egyén perifériára szorul. A leegyszerűsítések, az ésszerűsítések, a sablonos megoldások, mások utánzása, a biztonság igénye, az észrevétlenség mindennapjaink részei.

Kreatívnak tartjuk az újszerű, eredeti, bátor gondolkodást. A kreativitásnak három alkotóeleme van a kutatók szerint: intellektuális (gondolkodás, ötletek, elképzelések, stb.), motivációs (az a késztetés, hogy legyenek), és érzelmi (a gondolkodás bátorsága, ellenállás az alkalmazkodás kényszerével szemben, kockázatvállalás stb.). Ezek összejátszásából jön létre a kreativitás. A gondolkodás és a cselekvés kreativitása is megkülönböztethető, bár nyilvánvalóan összefügg, hiszen a gyors és sajátos reagálás közös bennük.

Az alkotó gondolkodású embereket megfigyelve megállapítható – függetlenül attól, hogy művészek, vagy tudósok –, hogy szinte mindannyian rendelkeznek bizonyos, jól elkülöníthető személyiségjegyekkel.

A legfontosabb személyiségjegyek:

- *Divergens gondolkodás* a konvergens helyett: többféle lehetséges helyes válaszra törekszik a problémamegoldás során, s ehhez a legkülönbözőbb, a témához nem tartozó ismereteit is felhasználja. Ez a gondolkodás teszi lehetővé, hogy olyan összefüggéseket vagy problémákat ismerjenek fel, amiket mások nem látnak.
- *Eredetiség*: egy megoldás, ötlet, gondolat, amely ritka, nem szokványos. Az eredetiség fojtható el legjobban, és legkorábban. Már az óvodában elkezdődik, s az iskolában sikeresen tovább folyik ez a rombolási folyamat, amikor azt díjazzuk, hogy a diákok a sémákhoz alkalmazkodjanak gondolkodásukban is. Az eredetiség fennmaradásához elég sok bátorságra van szükség!



- *Fluencia vagy könnyedség*, ahogy a gondolatok, ötletek, asszociációk előtörnek. A fluencia nagyon jól fejleszthető, különösen a flexibilitással együtt.
- *Flexibilitás*: a szellemi rugalmasság, a szempontváltás képessége, amely segít az egyik témáról a másikra történő átváltásban, illetve az ismeretek más összefüggésben történő felhasználásában.
- *Lényeglátás*: az a képesség, hogy rögtön a dolog lényegéig hatolnak, és nem vesznek el a részletekben.
- *Elemző és szintetizáló képesség*: nagy rátermettséggel bontják elemeikre a különböző kérdéskomplexumokat, és mind az így keletkezett részproblémák, mind pedig a távolabb eső tapasztalati területek között könnyen teremtenek kapcsolatot, felismerik az összefüggéseket.

*A kreatív diákok jellemzőit* (majd később felnőtteket) vizsgálva Davis és Rimm (1999: 58-59) azt találták, hogy az egyéni sajátosságok a következőképpen alakulnak:

1. Magabiztos, független, aki vállalja a kockázatot.
2. Magas energiaszint, spontaneitás, kalandvágy.
3. Kíváncsiság, felfedező, kutatói képesség
4. Tudatosan vállalt nonkonformizmus.
5. Játékosság, humorérzék, a dolgoknak a fonák oldaláról történő megragadása.
6. Idealizmus, elmélkedés.
7. Misztikumhoz való vonzódás, hit a metafizikai jelenségekben.
8. Művészi, esztétikai érdeklődésük erősebb az átlagosnál.

A pozitív vonásokon túl, a kreatív egyének gyakran makacsok, tolakodók, egocentrikusak, sértődékenyek, követelőzők, udvariatlanok, nem működnek együtt. Nem könnyű velük boldogulni, gyakran kitüntetett figyelmet követelnek maguknak, és cserébe hálátlanul viselkednek.

Az egyetemi oktatók gyakran találkoznak olyan diákokkal, akik a fenti pozitív és negatív személyiségjegyekkel részben vagy teljes mértékben rendelkeznek. A tanórákon, főként a szemináriumokon, a figyelmes tanár észre veszi azokat a hallgatókat, akik rendelkeznek a fenti személyiségjegyek közül bármelyikkel, persze ehhez az is kell, hogy legyen valamilyen kommunikáció a hallgatók és az oktatók között. Ezek a személyiségvonások társulnak és felismerhetők, de csak akkor, ha erre szeme van a tanárnak, és fontosnak tartja maga is a kreatív diákok felismerését. Maga az egyetemi oktatás kevésbé teszi lehetővé a tanórákon a kreativitás fejlesztését vagy a kiemelt bánásmódot. Ugyanakkor vegyük észre, hogy a lehetőség mégis adott. A tanárok számára nem tilos, hogy külön programokat, feladatokat találjanak ki az arra alkalmas hallgatóknak, külön kutatásokat indítsanak, amelyben a hallgatók kipróbálhatják magukat. Az elsődleges módja a tehetséges hallgatókkal való foglalkozásnak a Tudományos Diákköri munka és a Szakkollégiumokban folyó tevékenység. Ez a tudósképzés elfogadott módja, amelynek során a szakmai segítségén kívül hihetetlenül fontos, hogy

a hallgatók önbizalmát növeljük, hogy elhiggyék, hogy bármire képesek. A kreativitás a problémamegoldó folyamat része, a tudományban nélkülözhetetlen. Fontos, hogy a hallgatóinknak legyen ilyen jellegű ambíciója, még akkor is, ha nem ér el vele semmit. El kell érni, hogy elfogadja, nem a siker, hanem a teljesítmény, az alkotás a fontos. Ha ezt megérti, mindent megért, és egész életében alkotó ember lesz, akkor is, ha nincs is ebből közvetlen haszna. Persze, alkotó ember csak abból lesz, akinek erre igénye és képessége van. Ugyanakkor nem szabad lemondani arról sem, hogy azokból a diákokból is kihozzuk a legjobbat, akikben csak szunnyad a kreativitás.

Korábban már említettem, hogy a BA szakok tantervi programja nem teszi lehetővé a diákok számára a tanszéki kutatásokba történő bekapcsolódást. Erre nincs idő a hároméves képzésben, továbbá a BA szakok gyakorlatorientáltak a bolognai elképzelés alapján, legalábbis a társadalomtudományokban. A Szociológia BA tantervi programban egyedül a „Készségtárgyak” képzési blokk lehetne terepe a hallgatói kreativitás fejlesztésének. A készségtantárgyak blokkjában meghirdetésre kerülő tantárgyak közül több – a Kommunikációs technikák, a Prezentációs technikák, Pályázatírás, Tudományos írásmű – alkalmas arra, hogy a kurzusok tematikájába beépítésre kerüljön a kreativitás fejlesztésére vonatkozó koncepció, illetve az alkalmazott tanítási módszerek irányuljanak e cél felé. A terepgyakorlat is végiggondolható ebből a szempontból: a gyakorlat terepének kiválasztása után sort kell keríteni a munka menetének pontosabb tervezésére, illetve bizonyos kreatív probléma-vázlat, ötlet stb. irányába történő elmozdulásra. A terepgyakorlat 20 kreditjébe (14+3+3) kellene beilleszteni egyfajta innovatív felkészítést.

Az elméleti, szaktárgyi órák keretében meg kellene találni annak a lehetőségét, hogy a különböző tantárgyak ismeretanyagát valamilyen módon megtanítsuk összekapcsolni, hogy a hallgatók szintetizálni tudják a tanultakat. Az új kérdések, problémák felvetésének, vagy a felmerülők megoldási alternatíváinak megtalálása ezzel is elősegíthető volna. Az 5. szemeszterben kerül sor a pályázatírás és projektmenedzsment, valamint a tudományos írásmű tantárgyakra – a fentebb említett „Készségtárgyak” egyik csoportjának – oktatására. Ezek keretében van esély arra, hogy a tanultak szintetizálása ismételten megtörténjen. Természetesen a szakdolgozat készítése során a konzulens, mintegy folytathatja a megkezdett munkát egy jól körülhatárolt téma kreatív megközelítésére történő orientálással.

A diszciplínán belüli tudományos gondolkodás megújulására folyamatosan szükség van; új tárgykörök, megközelítések, különböző, egymástól látszólag távolálló kérdések és válaszok összekapcsolásával. A szociológia kinyitása más tudományok, valamint a művészetek felé segítheti a kreatív gondolkodást. Erre több kísérletet is tettünk az elmúlt években a tanszéken. Támogattuk, sőt inspiráltuk a hallgatók önálló kezdeményezéseit, ami saját írásbeli, illetve vizuális megnyilatkozásaik bemutatására irányult. Példa volt erre a Szoc.reál c. lap létrehozása, amit szociológus hallgatók indítottak a tanszék hatékony támogatásával,

vagy a Vizuális Műhely működtetése az elmúlt években. A Vizuális Műhely keretében a hallgatók kisfilmet készítettek egy problémás önkormányzati döntés fogadtatásáról, matrica kiállítást rendeztünk több helyen a városban stb. A művészetekkel való kapcsolat fejleszti a gondolkodás szépségét és az oldalirányúságot – De Bono (1997) kifejezésével élve –, ami letérést jelent a sztereotip gondolkodás főútvonaláról. A vizuális művészetekkel való foglalkozás, vagy az azokra történő szociológiai reflexió olyan út lehet, amely nemcsak a hallgatóink kreativitását fejlesztheti, hanem a szociológiát is bekapcsolhatja az Unió elvárásoknak megfelelő kreatív ipar társadalmi-kulturális hátterének vizsgálatán keresztül a támogatási fősodorba.

## Irodalom

- Cropley, J. Arthur (1983): *Tanítás sablonok nélkül. Utak a kreativitáshoz*. Budapest: Tankönyvkiadó
- Csikszentmihályi Mihály (1997): *Flow. Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Budapest: Akadémiai Kiadó
- Davis, A. Gary és Rimm, B. Sylvia (1996): A kreatív diákok jellemzői. Azonosítás és tanácsadás a kreatív tehetségeknél. In Balogh László – Herskovits Mária – Tóth László (szerk.) *A tehetségfejlesztés pszichológiája*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 49-56.
- De Bono, Edward (1997): *Tanítsd meg önmagad gondolkodni!* Budapest: HVG kiadó
- Európa Parlament állásfoglalása*. (2008)  
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:247E:25:31:HU:PDF>  
(letöltve: 2009. november 8.)
- Európa Szerver*: <http://www.euroinfo.hu/> (letöltve: 2009. november. 9.)
- Guilford, John P (1973): Az alkotóképességek a művészetekben. In Halász László (szerk.) *Művészetpszichológia*. Budapest: Gondolat Kiadó, 69-83.
- Herskovits Mária és Geffert Éva (1996): A tehetség meghatározásai és összetevői. In Balogh László – Herskovits Mária – Tóth László (szerk.) *A tehetségfejlesztés pszichológiája*. Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 43-28.

MARTON MELINDA

## Végzős BA/BSc-s hallgatók munkaerőpiaci attitűdjei

Az Európai Unióban a felsőfokú képzések országok közötti összehangolása már évekkel ezelőtt megkezdődött (Bologna-folyamat), mely válasz az 1960-as években meginduló a felsőoktatási intézményeket érintő strukturális átalakulásokra. A Bologna Nyilatkozat (1999) egyik fő kérdése a képzés szerkezetének átalakítása. Magyarországon a lépcsős képzési rendszerre való áttérés 2006-ban indult el. Ez egyben az Európai Felsőoktatási Térséghez való kapcsolódást is jelentette Magyarország számára. A lineáris képzés bevezetése (s persze maga a Bologna-folyamat) a tömegesedő felsőoktatás problémáira hivatott választ adni.

Az alapképzés (BA/BSc) a célkitűzés szerint kevésbé specializált, általánosabb tudást ad, mely alkalmazkodik a munkaerőpiaci igényekhez, a munkavállaláshoz szükséges szélesebb gyakorlati alapokat nyújt a hallgatók számára, és megalapozza a mester szakokra való továbbtanulást.

Kutatásom célja a végzős BA/BSc hallgatók munkaerőpiaci attitűdjeinek feltárása. A felsőoktatás funkciói<sup>1</sup> közül a munkaerőpiacra való felkészítést veszem górcső alá a hallgatói vélemények alapján.

## A kutatás

Jelen tanulmány egy 2008 decembere és 2009 januárja között a Pécsi Tudományegyetemen végzett kutatás eredményeit közli, a BA/BSc képzésben résztvevő végzős hallgatók munkaerőpiaccal kapcsolatos attitűdjeire, elvárásaira, jövőbeni terveire fókuszálva. A kutatás kérdezőbiztosal felvett kérdőíves vizsgálaton alapul.<sup>2</sup> A válaszadók között minden olyan pécsi kar hallgatói reprezentálva voltak, amelyeken osztott képzés van, és amelyeken vannak már harmadik évfolyamos, végzős hallgatók. Tehát a bölcsész, a természettudományi, a műszaki, az egészségügyi, a közgazdaságtudományi karok, valamint a Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar (hallgatói révén) képviseli magát a mintában.

A PTE hallgatói közül a véletlen sétás módszerrel vettünk mintát, fix mintavételi helyeken. Azért ezt a módszert választottam, mivel teljes listához – adatvédelmi okokból – nem lehet hozzáférni a pécsi egyetemen tanulókról, s így a véletlen sétás módszer tűnt a legjobbnak. Kérdezőbiztosaim az egyes karok épületei elé küldtem (ahol több épületben is vannak óráik a hallgatóknak, ott mindegyik épülethez kimentek), ott végezték az adatfelvételt. A kérdezőbiztosok tehát a véletlen séta módszerével választották ki azokat, akik válaszoltak a